

Kinas tapte tiår

Månedsbrev 12 2012

Utsagnet om at stabiliteten bevares i Kina bare den økonomiske veksten er høy, holder ikke. Hvem som nyter godt av den materielle fremgangen, betyr også noe.

Arne Jon Isachsen

**Centre for Monetary
Economics (CME)**

I slutten av november dro jeg til Shanghai. Det var to år siden sist. Økende velstand, flere butikker og bedre utvalg. Ikke så billig som sist, men stor kjøpelyst. Og likevel. En stemning av noe som ligner på apati, men der ordet apati er for sterkt. Man venter på noe. Noe må skje. Hvorfor? Og hva?

Maktskifte i Kina

Midt i november marsjerte Xi Jinping inn på podiet med seks mann i helene og vel to tusen delegater til den attende partikongressen i salen. Alle de marsjerende i mørk dress, sort hår – trolig farget – og røde slips. Bortsett fra ett blått. Som andremann i rekken kom Li Keqiang. Han blir statsminister i mars. Duoen Xi/Li tar over for duoen Hu Jintao/Wen Jiabao.

Samtidig som Xi tar over som sjef generalsekretær i Det kinesiske kommunistpartiet (CCP), blir han også sjef for Militærkommisjonen. I mars til neste år tar han den tredje posten til Hu, nemlig president i Folkerepublikken Kina. Ettersom Kina etter grunnloven styres av Partiet, er stillingen som generalsekretær for Partiet langt viktigere enn jobben som president for landet.

Med seg i ledergruppen for Kina – den syv mann store faste komiteen til det 25 mann store Politbyrået – har Xi seks garvede politikere. Hva slags Kina tar de over?

Et Kina som under Hus ti år ved roret har hatt en eventyrlig økonomisk utvikling. Med en gjennomsnittlig vekst på over ti prosent pr. år har Kina gått fra å ha verdens sjette største økonomi til å ha verdens nest største. Gjennom imponerende eksportoverskudd har landet samlet opp milliarder av dollar som nå brukes planmessig og aktivt til oppkjøp av foretak og ressurser i andre land – over hele kloden. Nylig sjøsatte Kina sitt første

hangarskip. Det gir både stolthet og større militær styrke.

Hu for harmoni

Og likevel. Kina stod stille under Hu. Da han tok over hadde den forrige duoen Jiang Zemin og Zhu Rongji sørget for at Kina ble medlem i Verdens handelsorganisasjon (WTO), gått løs på og slanket kraftig den statseide delen av industrien, og åpnet opp for et boligmarked der folk selv kunne eie hus og leiligheter. Årene frem til finanskrisen i 2008 kom kastende over verden, var gode for Kina og gode for verden. Kina nøt godt av en internasjonal økonomi i vekst. En noe undervurdert valuta gav pen utvikling i eksporten. Som i perioden 2003-2007 vokste med i gjennomsnitt 25 prosent i året.

Hu kom langt på vei til dekket bord hjemme, og til en ekspanderende økonomi ute. Alt hans prat om utviklingen av "det harmoniske samfunn" forble nettopp det – i stor grad bare prat. Under Hu har ulikheten blitt større, og harmen blant mange er økende. Utsagnet om at stabiliteten bevares i Kina bare den økonomiske veksten er høy, holder ikke. Hvem som nyter godt av den materielle fremgangen, betyr også noe.

Utbredt korrupsjon der de med politisk makt tar del i velstandsøkningen i bytte med at forretningsfolk får de nødvendige stempler på de nødvendige papirer, preger dagens Kina. Og videre, arbeidstakere fra landsbygda som jobber i byene, får ikke tilgang på helsetjenester, pensjon og skoler for sine barn

"Men hvordan se til at den ene prosenten på toppen i Kina som bestemmer, frivillig gir fra seg makt og rikdom til sjiktet under?"

på linje med hva byboere nyter godt av. De blir for annenrangs innbyggere i eget land å regne.

Hu og Wen leverte økonomisk vekst og klarte å beholde makten i sine ti tilmålte år. Ingen liten prestasjon. Men hva gjorde de egentlig? Med stenansikt utstyrte Hu grunnloven i Kina med en ny paragraf om "vitenskapelig utvikling". Slik at han kunne føye sitt navn til forgjengernes: Maos tanker, Dengs reformer og Jiangs åpning for "røde kapitalister", dvs. for at forretningsfolk også kunne bli medlem av Partiet.

... og fredelig fremmarsj?

Mer konkret, hva gjorde Hu/Wen egentlig? I starten, en vellykket håndtering av SARS-epidemien som avgående Jiang uten hell hadde prøvd å dysse ned. Forventningene til Hu/Wen var høye. Nye koster som ville utvirke det harmoniske samfunnet. Og dessuten sørge for "peaceful rise" eller fredelig fremmarsj på den internasjonale arena. Midtens rike hadde ikke til hensikt å true noen.

Men det ble med ordene. Nytt hangarskip, økte militærutgifter og en mer aggressiv fremferd i Sør-Kina-havet gir ikke assosiasjoner til fredelig fremvekst. Uroen rundt eierskapet til noen klipper i havet som Japan nå besitter, men som Kina gjør krav på, står i fare for å gli ut av kontroll. At USA har tonet flagg og sier de holder med Japan, gjør ikke situasjonen enklere for de nye kinesiske lederne. Om de samme øyene sa Deng Xiaoping i sin tid at man skulle la tiden arbeide – at fremtidige generasjoner fikk løse denne tvisten. Politikere i Japan eller Kina som viser ettergivenhet her, vil lett miste legitimiteten hos sine egne. Er det mulig at Dengs løsning – la tiden arbeide noen tiår til – kan være svaret denne gangen også?

Fredelig fremvekst preger ikke Kina på bortebane. Og utviklingen av det harmoniske samfunn ser vi lite av på hjemmebane. Forskjellen mellom by og land er stor. I fattige Gansu er gjennomsnittsinntekten bare 10-12 prosent av ditto i velstående Shanghai. Men velstanden i Shanghai gjelder ikke alle. Forskjellen mellom fattige fremmedarbeidere og rike shanghaiere er trolig økende.

Kina vil ha en større middelklasse

På en konferanse om behovet for fremveksten av solid middelklasse i Kina, som jeg deltok på og som fant sted på øya Hainan – lenger syd i Kina er det ikke mulig å komme – ble det sagt at mens de ti prosent rikeste i landet på slutten av 1970-tallet hadde syv ganger mer i inntekt enn de ti prosent fattigste, var denne forskjellen nå økt til 41 ganger. Middelklassen i Kina, ble det videre sagt, utgjorde bare 24 prosent av befolkningen. Denne andelen ville man nå øke til 40 prosent i løpet av åtte år, dvs. med to prosentpoeng i året.

Hvorfor det? Fordi en solid middelklasse bidrar til stabilitet. Historien viser, fremholdt flere foredragsholdere, at en fornøyd middelklasse i seg selv virker stabiliserende på et samfunn. Og videre vil en slik klasse – et solid borgerskap, kunne vi kanskje kalle den – holde dem med makt i ørene. En middelklasse vil med andre ord kunne bevirke de nødvendige "checks and balances" på Det kinesiske kommunistpartiet, hvor all makten i Kina nå er samlet, og også på regjeringsapparatet som styrer 1,3 milliarder kinesere.

Mao Zedong har nok rotet mange ganger i graven siden Deng tok over makten i desember 1978 og brakte markedsøkonomien til Kina. Men tempoet i rotasjonene går vel ytterligere ett hakk opp nå som fremveksten av et borgerskap er hva som skal til for å

redde Folkerepublikken Kina der CCP i følge grunnloven har monopol på makten.

En av innleiderne på konferansen ville gjerne redde Mao. "Middelklassen er revolusjonær", forkynte han. For når velstanden stiger og arbeiderne får det bedre, vokser mange arbeidere inn i middelklassen. Og, la foredragsholderen til, middelklassen kan også gjøre opprør.

En fransk adelsmann leses intenst i Beijing i disse dager

Nettopp dette siste er ledelsen i Beijing smertelig klar over. Derfor studerer man for tiden nøye boken til Alexis de Tocqueville fra 1856 om den franske revolusjonen. "Stadig økende velstand", sier denne franske adelsmannen, "snarere enn å roe ned befolkningen, skaper over alt en stemning av uro". Når denne uroen brer seg og folk i økende grad blir klar over urettferdigheten og ulikhetene i samfunnet, beredes grunnen for en revolusjon. Det gamle regimet og revolusjonen, som boken til de Tocqueville heter, kan nok ta nattesøvnen fra mang en korrump kinesisk leder.

Så hva skal de gjøre? Xi Jinping og Li Keqiang. Først må de konsolidere makten. Få Folkets frigjøringshær trygt på sin side. Skaffe seg allierte som kan ta kampen opp blant annet mot statseide selskap med monopol og urimelig makt, som nekter å dele overskuddet med sin eier, nemlig staten. Etter konsolidering av makten må reformer iverksettes. Har Xi og Li samme kraft og saft som Jiang Zemin og Zhu Rongji? Særlig Zhu som en periode var både visestatsminister og sentralbanksjef, hadde kraft til å handle. Til å ta fra folk fordeler. Som å hive en udugelig

sentralbanksjef og selv ta over. Som å stille krav til statseide foretak og la mange av dem gå konkurs slik at 40 millioner statsansatt i løpet av få år mistet jobbene sine.

På konferansen var det noen som i pausen dristet seg til å snakke om ti bortkastede år under Hu – på samme måte som man snakker om det tapte tiår i Japan etter bolig- og aksjebobler som brast på tampen av 1980-tallet. I mitt innlegg på konferansen tok jeg for meg sitater fra Alexis de Tocqueville, at fremveksten et borgerskap eller "Middle Income Group" ser ut til å være Xis og Lis store prosjekt. Men hvordan se til at den ene prosenten på toppen i Kina som bestemmer, frivillig gir fra seg makt og rikdom til sjiktet under? Det krever både visdom og mot hos lederskapet. Og trolig en god porsjon flaks.

I Kina er den fjerde statsmakt den andre statsmakt

En form for maktfordelingen er hva Kina trenger. Der de ulike utøvere av makten – lovgivende, utøvende og dømmende myndigheter – balanseres mot hverandre. I dagens Kina er all makt samlet på Partiets hånd. Den fjerde statsmakt, pressen og media for øvrig, er blitt den andre statsmakt. Informasjonssamfunnet og moderne teknologi – internett og alt det der – gir denne andre statsmakt i Kina langt større muligheter enn noen gang tidligere. Vil denne makten kunne bevirke at Partiet godtar fremveksten av andre partier slik at et demokrati kan vokse frem på fredelig vis?

18. desember 2012

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>